

5. Quisling och den tyska invasionen av Norge och Danmark 1940

Det är tveksamt om den tyska invasionen av Norge 1940 skulle ha lyckats om det norska försvaret hade bjudit ett organiserat motstånd. Den allierade flottan härskade på havet och tyskarna kunde bara få i land små och svaga truppstyrkor på invasionsdagen den 9 april. Att tyskarna ändå lyckades erövra Norge beror till stor del på den man vars namn kommit att bli synonymt med landsförrädare – den norske nazistledaren Vidkun Quisling.

I DECEMBER 1939 reste Vidkun Quisling till Berlin. Major Quisling hade varit försvarsminister i bondepartiets regering i början av trettioalet, men utvecklades allt längre högerut. Quisling beundrade de tyska nazisternas effektiva marsch till regeringsmakten och den 13 maj 1933 grundade han sitt eget nazistparti, Nasjonal Samling (NS).

Men Norge var inte Tyskland, och NS lyckades aldrig komma upp i mer än två procent av rösterna i allmänna val. I slutet av 1930-talet var partiet dessutom i det närmaste ekonomiskt bankrutt. Det var detta som gav Quisling idén att bege sig till Tyskland för att träffa ledarna för det stora ”broderpartiet” i söder.

För att övertyga de tyska nazisterna om att vara generösa pratade Quisling om ”en överhängande fara” för en brittisk invasion av Norge. Vid den här tiden hade andra världskriget pågått i några månader. Polen hade blivit krossat och avgörandet väntade ännu vid västfronten. Tyskland var fullkomligt beroende av den svenska järnmalm, som till stor del skeppades ut via den nordnorska hamnstaden Narvik. Quisling lyckades få företräde hos Alfred Rosenberg, den nästan religiöst troende nazistiske rasideologen. I en blandning av opportunistisk och nazistisk tro pekade Quisling på vänskapen mellan ”den kände juden” Carl Hambro, Norges stortingspresident, och ”den engelske juden” Leslie Hore-Belisha, Storbritanniens försvarsminister. Hotet om att Narvik skulle falla i allierade händer, skrämde förstås upp tyskarna ordentligt.

Rosenberg introducerade Quisling för amiral Erich Raeder, chefen för den tyska flottan. Raeder, som inte utan anledning ansåg att den före detta infante-

rikorpralen Hitler behandlade den tyska flottan styvmoderligt, såg möjligheten av ett ärorikt fälttåg där flottan skulle spela huvudrollen. Amiralen ordnade så att norrmannen fick träffa Hitler.

När han nu mötte sin store idol föreslog Quisling att NS skulle ta makten i Norge genom en kupp, varefter man skulle tillkalla tyska trupper som hjälp mot "Norges fiender". För att detta skulle gå att genomföra, förklarade Quisling, behövdes ett omfattande ekonomiskt understöd.

Quislings berättelser gjorde ett helt avgörande intryck. Redan dagen efter den norske nazistledarens besök gav Hitler den tyska krigsmakten i uppdrag att påbörja planläggandet av en invasion av Norge.

Faktum är att Quisling hade gissat helt rätt. Vid den här tiden planerade Storbritannien och Frankrike faktiskt en landstigning vid Nordkalotten, med det dubbla syftet att ingripa i det pågående finska vinterkriget samt att besätta Narvik och de svenska malmfälten.

Men även om Hitler låtit sig övertygas om den överhängande risken för en allierad invasion av Norge, och beordrat förberedelserna för ett motdrag, tvekade han fortfarande. Anteckningar från Führerhögkvarteret visar att han fortfarande helst ville se att Norge förblev neutralt, och att han inte ville "utöka antalet krigsskådeplatser".

Det skulle krävas en allierad framstöt för att få Hitler att agera – och en sådan svarade den brittiske marinministern (den 10 maj 1940 utnämnd till premiärminister) Winston Churchill för. Churchill gav den 16 februari 1940 en brittisk jagare order om att gå in på norskt territorialvatten och borda ett tyskt fartyg, *Altmark*.

Det blev den tändande gnistan. Den 1 mars 1940 gav Hitler order om de slutgiltiga förberedelserna för invasionen av Norge. Även Danmark skulle ockuperas, för att underlätta de tyska transportererna till Norge.

Ingen militär invasion har väl någonsin haft större tur än den tyska invasionen av Norge och Danmark, operation "Weserübung", som gick av stapeln den 9 april 1940. Att Danmark gav sig nästan utan motstånd är kanske inte svårt att förstå, eftersom det lilla landet knappast hade något att sätta upp mot Hitlers krigsmakt. Men redan den 4 april hade översten i den tyska försvarsstaben Hans Oster avslöjat de tyska anfallsplanerna för danskarna och norrmännen. Om danskarna exempelvis hade tillåtit brittiskt och franskt flyg att operera från danska baser, skulle operation "Weserübung" ha kunnat få ett helt annat förlopp.

Tyskarna hade ännu större tur i Norge. Sex dagar före invasionen mötte Vidkun Quisling den tyska underrättelsetjänsten i Köpenhamn och gav viktiga

Tyska soldater på marsch i Norge. En full norsk mobilisering och ett resolut motstånd skulle ha omöjliggjort de lätt utrustade tyska soldaternas invasion. Att tyskarna mötte ett relativt svagt och oorganiserat motstånd berodde i stor utsträckning på nazistledaren Quisling. (Foto: Krigsarkivet.)

aktuella detaljer om det norska försvaret. Det var lätt för Quisling att få sådan information eftersom flera nyckelpersoner i det norska försvaret var medlemmar i NS.

När trupptransportfartygen så avgick med destination Norge, var Quisling och hans NS-folk redo att bistå tyskarna. Den 8 april delade NS ut ett flygblad som anklagade regeringen för att vilja ”utlämna Norge till England och Frankrike” och som skrämde norrmännen för risken ”att Norge får dela Polens öde”.

Men de norska myndigheterna tycks ha varit ganska omedvetna om faran från NS. Bjørn Bjørnsen skriver i boken *Norge 9 april*:

– Alla, inklusive Quisling själv, räknade med att Quisling hörde till dem som säkerhetspolisen höll ett särskilt öga på i dessa dagar. Men då tog de fel.

Förvisso fanns det rädsla och misstänksamhet mot vad som uppfattades som ”femtekolonnare” i Norge. Bondepartiets Erling Bjørnson hade t.ex. uttalat:

– De som i dessa tider tar emot pengar av en främmande makt för att använda dem mot sitt eget land är fosterlandsförrädare och inget annat!

Det är bara det att ett helt annat parti var i fokus för dessa misstankar – det norska kommunistpartiet. Under tiden kunde Quisling och hans NS smida sina ränker tämligen ostörda.

De tyska soldaterna visste inte hur tacksamma de borde vara gentemot de norska nazisterna. Den första dagen landsattes inte mer än åttatusen tyska soldater, ofta i ett bedrövligt tillstånd.

Torpeder som avfyrades från fastlandet sänkte i gryningen den 9 april den tyska kryssaren *Bliicher* i Oslofjorden. Fjorton hundra chockade, dyblöta och huttrande tyska soldater räddade sig ur det iskalla vattnet och upp på torra land, utan vapen eller annan utrustning, prisgivna åt lokalbefolkningens humanitet. På andra ställen lade tyska fartyg till vid kaj som i fredstid. Förvånade norska hamnarbetare blev vittnen till hur invasionstrupperna raglade ned längs landgångarna i en ömklig uppvisning av sjösjuka och allmän svaghet. De flesta av de tyska bondsönerna och arbetargrabbarna i uniform hade aldrig varit till sjöss förr, och den långa överfärden i hårt väder, medan de var instuvade i trånga fartyg, var helt enkelt för mycket för dem.

Fullt mobiliserad skulle den norska armén ha ställt upp över 100 000 man, så det säger sig självt att den skulle ha kunnat sopa bort den ömkliga lilla tyska invasionsstyrkan. Men någon norsk allmän mobilisering hade inte skett. Ändå hade de mindre styrkor som blivit inkallade varit tillräckliga för att slå tillbaka den tyska invasionen, om de verkligen använts fullt ut.

Det vore för mycket sagt att tyskarna *erövrade* den norska malmhamnen Narvik – huvudmålet i Norge för såväl tyskarna som de allierade. Efter en 190 mil lång resa i storm och orkanbyar stapplade femton hundra sjösjuka tyskar i land vid Narviks malmkajer. Men tyskarna visste att de inte tog någon större risk. När Quisling träffade Hitler 1939 hade han visat Führern ett brev där överste Konrad Sundlo, den norske militärkommendanten i Narvik och tillika NS-medlem, sades försäkra att en tysk operation mot Narvik skulle komma att lösas på fredligt vis.

Och mycket riktigt – de tyska soldaterna blev i Narvik emottagna av överste Sundlo, som gjorde honnör för dem och överlämnade den betydelsefulla hamnstaden i deras händer.

En allierad styrka på 4 000 man – inklusive några av britternas bästa reguljära trupper, en gardesbrigad och marinsoldater – var redo att landstiga i Narvik. Om norrmännen bjudit motstånd inne i Narvik den 9 april, skulle dessa ha kunnat komma till undsättning. Nu fick de istället gå i land åtta mil från Narvik, i

Vidkun Quisling samarbetade intimt med ockupanterna i Norge. På bilden syns han på besök vid ett tyskt militärförband på östfronten 1943. Efter kriget har den norske nazistledarens namn kommit att bli synonymt med landsförrädare över huvud taget. (Foto: Leykauf.)

Harstad, där de blev fast tills snösmältningen satte in.

På andra ställen – inte bara i Oslofjorden – tog grupper av norska soldater till vapen, men motståndet var oorganiserat. Förvirringen spädades på av Vidkun Quisling, som på kvällen den 9 april gick ut i radio och förklarade att regeringen ”trätt tillbaka” och att ”en nationell regering” under Quisling själv styrde landet.

– Motstånd mot de tyska trupperna är, deklarerade Quisling, inte bara meningslöst utan leder även till kriminell ödeläggelse av liv och egendom.

Det första upprop från den lagliga norska regeringen som tydligt förklarade att det skulle göras väpnat motstånd, kom inte förrän på eftermiddagen den 10 april. Quisling svarade med att den 11 april meddela att motstånd mot de tyska styrkorna var olagligt. Utan stödet och hjälpen från Quisling är det tveksamt om tyskarna skulle ha lyckats erövra Norge.

Först i och med att brittiska och franska trupper anlände några dagar senare, blev det tal om några allvarligare strider. Men vid det laget hade tyskarna fört i

land alltför stora och välutrustade truppstyrkor, och dessutom – vilket var ännu viktigare – tagit över samtliga större norska hamnar. I början av juni 1940 var hela Norge ockuperat.

Ovanstående text är en redigerad och utökad version av en artikel som publicerades i tidskriften Allt om Historia nr 4/2010.

BRITTISK INVASIONSPLAN MOT NORGE

Winston Churchill utsågs till brittisk marinminister i samband med att Storbritannien och Frankrike förklarade krig mot Tyskland den 3 september 1939. En av Churchills första åtgärder blev att sätta igång med att planera för en invasion av Norge och de svenska malmfälten. Han räknade – helt rätt – med att om detta kunde genomföras, skulle det göra det mycket svårt för Tyskland att fortsätta kriget. Hela företaget delades upp på två operationsplaner: Operation "Wilfred" gick ut på att lägga minor inne på norskt territorialvatten, där malmbåtarna till Tyskland gick. Churchill räknade med att detta skulle provocera fram en tysk invasion av Norge. Därefter skulle Plan "R 4" sättas in – de brittiska och franska truppernas landstigning i Norge. Men på grund av att premiärminister Chamberlain och flera andra i dennes regering tvekade, hann tyskarna inta samtliga norska hamnstäder av betydelse innan ens operation "Wilfred" hunnit komma igång.

"INVASION" AV HELSINGBORG 9 APRIL 1940

När halv elva-färjan från Helsingör anlände till Helsingborg på förmiddagen den 9 april 1940, marscherade nära 200 soldater i land, fullt fältutrustade och med tunga vapen. Ingenstans i närheten fanns några svenska trupper. Panik höll på att bryta ut innan de närvarande svenskarna insåg att "invasionsstyrkan" utgjordes av danskar och inte tyskar. Det var överste Bennikes 4:e danska regemente som valde att bege sig till Sverige istället för att låta sig avväpnas av tyskarna. Med dannebrogen fladdrande marscherade den danska truppen mot Berga-fältet, där svenskarna bespisade dem. Därefter kom svenskarna och danskarna överens om att den danska styrkan skulle förläggas till flygfältet vid Ljungbyhed för att försvara detta i händelse av en tysk invasion. Faktum är att om tyskarna beslutat sig för att landstiga i Skåne den 9 april, skulle det danska regementet ha varit den starkaste delen av norra Skånes försvar.